

Łukasz Cywiński

WSZOP Katowice

Postpenitencjarna pomoc społeczna, instytucjonalne wsparcie osób opuszczających zakłady karne w Polsce

Streszczenie

Szeroko rozumiane wsparcie dla osób opuszczających zakłady karne zyskuje na znaczeniu zawsze wówczas, gdy przeciwdziałać należy ewentualnemu późniejszemu powrotowi skazanego do funkcjonowania w warunkach izolacji penitencjarnej. Okazuje się bowiem, iż bez aktywności wyspecjalizowanych w tym zakresie instytucji, adaptacja skazanych do nowej dla nich rzeczywistości przebiega niemal zawsze z naruszeniem wielu norm społecznych, moralnych czy nawet prawnych. Niejednokrotnie proces ten kończy się niestety niepowodzeniem, co uznać należy za porażkę nie tylko biorących w całym procesie systemów, lecz także całego społeczeństwa. Istotną rolę w procesie ponownej socjalizacji pełnią więc instytucje powołane dla wsparcia jednostek, rodzin, czy nawet całych zbiorowości w sytuacjach odbiegających od społecznie pożądanych. W przypadku osób skazanych, instytucjami o szczególnym znaczeniu bez wątpienia są zakłady karne i reszty śledcze, kuratorska służba sądowa oraz ośrodki pomocy społecznej.

Zwiększenie poczucia społecznego bezpieczeństwa, jest jednym z podstawowych zadań polityki społecznej naszego państwa. Obok zdefiniowanych już zagrożeń dotyczących sfery militarnej, ekonomicznej czy tej dotyczącej szeroko rozumianej cyfryzacji, coraz częściej w kontekście bezpieczeństwa pojawiają się zagadnienia społeczne. Prowadzi to w oczywisty sposób do lokalnych społeczności, których prawidłowe funkcjonowanie w całości niemal uzależnione jest od samorządów oraz wszelkich instytucji, które statutowo angażują się w działania na rzecz niewielkich społeczności. Jednym z elementów bezpieczeństwa lokalnego jest więc przygotowanie, a w późniejszym etapie systemowa pomoc osobom opuszczającym zakłady karne. Całe społeczeństwo winno mieć interes w przedsięwzięciach mających na celu wsparcie byłych więźniów. Dzieje się tak dlatego, iż znaczna część osób karanych zanim weszła w konflikt z prawem, często borykała się z całym szeregiem trudności spowodowanych nieumiejętnością funkcjonowania w życiu społecznym. To brak odpowiedniego wykształcenia, niemożność znalezienia pracy, uzależnienia, kontakty ze środowiskami o ujemnej opinii społecznej często bywają powodem konfliktu z prawem, a w rezultacie koniecznością pobytu w warunkach izolacji penitencjarnej. Istnieje zatem duże prawdopodobieństwo, iż udzielone osobom wychodzącym na

wolność wsparcie, przyczyni się do zapobieżenia ponownemu łamaniu obowiązujących norm prawnych. To z kolei w bezpośredni już sposób przekłada się na zwiększenie poziomu bezpieczeństwa nie tylko w społecznościach lokalnych, lecz także w całym kraju. Poprzez pomoc postpenitencjarną rozumieć należy cały katalog działań takich jak: bardzo szeroko rozumiana aktywizacja społeczna i zawodowa, szczególnie ważna w tym obszarze pomoc informacyjna, w tym także specjalistyczne poradnictwo z zakresu prawa czy psychologii. Nie bez znaczenia bardzo często jest też się pomoc terapeutyczna. Celowa pomoc materialna powinna stanowić jedynie pewnego rodzaju dopełnienie wszystkich czynności i działań wskazanych wcześniej. Mając powyższe na względzie podniesione powinno zostać znaczenie probacji oraz z całą pewnością dostrzeżona musi być rola pracy socjalnej. Szersze niż dotychczas spojrzenie na problematykę pomocy postpenitencjarnej wymusza niejako współdziałanie pomiędzy jednostkami penitencjarnymi, służbą kuratorską oraz jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej.

Pierwszym elementem systemu wsparcia dla osób opuszczających zakłady karne w naszym kraju, w naturalny sposób staje się służba więzienna, a więc zakłady karne oraz areszty śledcze. Tutaj istotną rolę pełnią wychowawcy do spraw postpenitencjarnych. W okresie do sześciu miesięcy przed przewidywanym okresem zwolnienia podejmowane są działania mające na celu przygotowanie skazanego do życia na wolności. Osoby zwalniane, w zależności od ich indywidualnych potrzeb, otrzymują informację o możliwościach uzyskania wsparcia po opuszczeniu więzienia. Dyrektor jednostki penitencjarnej ma ponadto możliwość udzielenia skazanemu wsparcia w formie pomocy pieniężnej lub rzeczowej, bądź też pomocy w wyrobieniu dokumentu tożsamości. Podkreślić w tym momencie należy również fakt, iż coraz więcej jednostek penitencjarnych w naszym kraju realizuje rozmaite projekty readaptacji społecznej w ramach przygotowania do życia po zwolnieniu. Wszystkie powyższe czynności odbywają się w ścisłej współpracy z kuratorami sądowymi.

Kuratorska Służba Sądowa stanowi drugi z kolei element wsparcia, który w całości realizowany jest przez Sądy Okręgowe oraz Sądy Rejonowe w naszym kraju. Kuratorzy sądowi są jedną z pierwszych instytucji, z którą osoby skazane mają kontakt po wyjściu na wolność, znaczenie ich pracy w kontekście wspomnianego powyżej powrotu do społeczeństwa osób skazanych wydaje się więc nie do przecenienia. Kuratorzy sądowi sprawują nadzór nad funkcjonowaniem w warunkach wolnościowych osób opuszczających zakłady karne w trybie warunkowego przedterminowego zwolnienia, czyli nad osobami, którym sąd zawiesił wykonywanie reszty kary pozbawienia wolności oraz wyznaczył okres próby, a także nałożył zakres obowiązków do spełnienia takich jak: powstrzymanie się od nadużywania alkoholu, czy innych środków odurzających, poddanie się leczeniu odwykowemu, podjęcie pracy, zaprzestanie kontaktów z określonym środowiskiem, utrzymywanie kontaktów z instytucjami i organizacjami, których pomoc w zakresie resocjalizacji i readaptacji – jest niezbędna. W procesie resocjalizacji, kurator sądowy w pierwszej kolejności opracowuje pewnego rodzaju diagnozę środowiskową oraz plan pracy z uwzględnieniem niezbędnej dla skazanego pomocy. Określenie katalogu zagrożeń funkcjonowania skazanego w warunkach wolnościowych stanowi dopełnienie wspomnianych czynności. W razie konieczności kurator ma możliwość złożenia wniosku o nałożenie na dozorowanego dodatkowych obowiązków lub zwolnienie

go z dotychczas nałożonych. Kurator ma ponadto możliwość złożenia wniosków o udzielenie warunkowego przedterminowego zwolnienia, zmianę okresu próby, odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia czy też zarządzenie wykonania kary (art. 173 kodeks karny wykonawczy).

Ciągłe uczestnictwo w życiu społecznym skazanego wymaga realizacji bardzo wielu różnych zadań, do prawidłowego ich prowadzenia niezbędne są zatem różnicowane i wysokie kwalifikacje osobowościowe, merytoryczne oraz moralne. To od doboru i wyszkolenia kadry kuratorskiej zależy bowiem powodzenie całego procesu resocjalizacji. Kurator skoncentrowany na skazanym musi być człowiekiem o wielu twarzach. Poza 'twardymi' kwalifikacjami, przygotowaniem akademickim i znajomością prawa, kurator powinien w równie dużym stopniu posiadać kwalifikacje 'miękkie'. Umiejętność właściwej oceny sytuacji oraz co za tym idzie podjęcie adekwatnych decyzji są podstawą skuteczności pracy. Jako wychowawca czy doradca musi być w stanie wybudować pewnego rodzaju autorytet w stosunku do skazanego. Od cech osobowościowych kuratorów sądowych zależy bardzo wiele. Kurator jako organ wykonawczy sądu posiada znaczną autonomię w zakresie swojej pracy i co bardzo ważne, wykonując zawód zaufania społecznego obowiązany jest do spełnienia wysokich kryteriów pod wieloma względami. Wymagania postawione kuratorom określone zostały w art. 5 ust. 1 u.o.k.s. i są one niemal identyczne z przewidzianymi dla kandydatów na stanowisko sędziego sądu rejonowego. Jest to, jak zwraca uwagę Krystyna Gromek, wyraz tendencji do ujednoczenia kwalifikacji moralnych stawianych pracownikom wymiaru sprawiedliwości pełniącym szczególnie ważne funkcje społeczne. (Gromek 2002, s. 224) Nie ma zatem wątpliwości, że rodzaj ról i zadań, które wyznaczono kuratorom sądowym do realizacji wymaga od nich szeregu odpowiednich kompetencji natury intelektualnej ale również specjalistycznej i praktycznej wiedzy. Dzieje się tak z przekonania, iż proces resocjalizacji z udziałem społeczeństwa aby przyniósł oczekiwane rezultaty wymaga obecności, a czasem nawet interwencji osoby bardzo dobrze przygotowanej na wystąpienie wielu rozmaitych trudności. Należy pamiętać, iż skazani nie zawsze mają zaufanie zarówno do społeczności, do której wracają, jak i osoby prowadzącej dozór.

Przestępcza działalność osób skazanych, jak wynika z wielu badań, pozostaje w bardzo bliskiej zależności od wpływu środowiska rodzinnego i wychowawczego. Z osobistej wieloletniej praktyki kuratorskiej obserwowałem, iż dozorowani w znacznej części wywodzą się z rodzin zdezorganizowanych, osoby poddane środkom probacyjnym często nie mają odpowiedniego wykształcenia dla podjęcia stałej pracy zawodowej. Środowiska domowe odznaczają się pewnego rodzaju prymitywnością, w rodzinach tych dochody kształtują się poniżej pewnego minimum ekonomicznego. O bardzo trudnych warunkach materialnych świadczy również fakt, iż dozorowani często zamieszkują w ciężkich warunkach lokalowych. Istotnym czynnikiem wpływającym na funkcjonowanie osób dozorowanych jest też atmosfera domowa, gdzie bardzo często zaobserwować można pewną gwałtowność czy apodyktyczność niektórych członków rodziny wobec pozostałych, prowadzi to do braku zgodnego pożycia wszystkich mieszkańców. Wśród pozostałych patologicznych zachowań w środowiskach probantów na uwagę zasługuje również ich stosunek do alkoholu. Odchodząc od analizy przypadków skrajnych uzależnień wskazać należy,

iz zachowanie w nietrzeźwości staje się naturalnym sposobem spędzenia wolnego czasu i jedyną formą rozrywki. Staje się to powodem koniecznej współpracy kuratorów sądowych z przedstawicielami instytucji pomocy społecznej, która tym samym stanowi trzeci z elementów omawianego systemu wsparcia dla osób opuszczających ośrodki penitencjarne.

Ośrodki pomocy społecznej, jako jedne z wielu jednostek organizacyjnych szeroko rozumianego systemu pomocy społecznej w naszym kraju stanowią zatem szczególnie element procesu resocjalizacji będąc pewnego rodzaju pomostem czy raczej spoiwem łączącym osoby karane z ich społecznością lokalną. Pomoc społeczna realizowana jest zarówno na poziomie powiatów przez powiatowe centra pomocy rodzinie, jak też na poziomie gmin przez gminę oraz miejskie ośrodki pomocy społecznej. Na uwagę zasługuje fakt, iż na wniosek skazanego pracownik socjalny może objąć pracą socjalną rodzinę skazanego już wtedy gdy skazany nie opuścił jeszcze ośrodka penitencjarnego. Zachodzi w takim przypadku sytuacja, w której dochodzi do współpracy między wychowawcą do spraw postpenitencjarnych a pracownikiem socjalnym, a więc przedstawicielami pierwszego oraz trzeciego elementu opisywanego systemu. Proces przystosowania skazanego do życia w warunkach wolnościowych odbywa się jednak na ogół w formie „przechodzenia” z jednego typu organizacji do drugiego, z uwzględnieniem oczywiście pewnego rodzaju współpracy między nimi, tak więc trzy opisywane instytucje – elementy, pomimo realizowania odmiennych zadań statutowych „nachodzą” na siebie w pewnych obszarach. W okresie przygotowywania się do opuszczenia zakładu karnego, skazani najczęściej kontaktują się z przedstawicielem pomocy społecznej w sprawach porad rodzinnych. bezpośrednio po zwolnieniu ubiegać się natomiast mogą o świadczenia, które udzielane są po przeprowadzeniu wywiadu środowiskowego, stosownie do zastanej sytuacji ekonomicznej i rodzinnej oraz możliwości czy też kondycji finansowej ośrodka. Formy pomocy przewidziane dla osób opuszczających zakłady karne podzielić można na dwie grupy. pierwszą z nich stanowią świadczenia pieniężne głównie w formie zasiłku stałego, zasiłku okresowego, zasiłku celowego czy specjalnego zasiłku celowego. Druga grupa świadczeń, to szeroko rozumiana pomoc rzeczowa jak bilet kredytowany, posiłek, odzież, udzielenie schronienia, usługi opiekuńcze, interwencja kryzysowa czy wreszcie poradnictwo specjalistyczne. Wszystko powyższe stanowi trzeci element wsparcia. Zaznaczyć jednak należy, iż powodzenie ów procesu zależy od przygotowania i współpracy z dwoma poprzednimi instytucjami, tj. służbą więzienną i kuratorską służbą sądową.

Uwzględniając pozycję społeczno-zawodową osób opuszczających zakłady karne, stan materialny ich gospodarstw domowych, skalę zachowań patologicznych członków rodziny oraz układ stosunków wychowawczych, a także stan zdrowia czy postawy rodzicielskie, nasuwa się przekonanie, iż cały proces wsparcia napotkać może duże trudności wynikające ze specyfiki środowisk rodzinnych osób skazanych. Społeczność lokalna, której rola w całym procesie jest nie do przecenienia, nie jest bowiem w stanie zrównoważyć, czy w jakiś sposób zrekompensować tym osobom deficytów środowiska rodzinnego, które mają olbrzymie znaczenie dla właściwego powrotu do społeczeństwa.

Większość z opisanych powyżej trudności, które towarzyszą osobom zwolnionym, czy nawet ich rodzinom w naturalny sposób stają się polem do działania

dla instytucji systemu pomocy społecznej. W literaturze przedmiotu pomoc społeczna definiowana jest w szerokim oraz wąskim ujęciu. Pomoc społeczna *sensu largo* to działania rozmaitych instytucji publicznych na rzecz osób potrzebujących. Działania te podejmowane są w sferze zatrudnienia, ochrony mieszkania, walki z uzależnieniami, ochrony zdrowia psychicznego, czy wsparcia niepełnosprawnych. Pomoc społeczna w węższym znaczeniu unormowana została w ustawie z dnia 12.03.2004 gdzie definiowana jest jako instytucja polityki społecznej państwa, mająca na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwycięzenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.¹

Pomoc społeczna traktowana jest jako pewnego rodzaju metoda czy technika polityki społecznej dla realizowania jej celów, jest to innymi słowy pewien sposób państwa na rozwiązywanie problemów społecznych. Następuje to w przypadku, kiedy rodzina lub jednostka z różnych powodów nie wykorzystuje własnych uprawnień, zasobów i możliwości ponieważ ich nie posiada lub nie potrafi zrobić z nich użytku. Rola pomocy społecznej ogranicza się wówczas do wskazania sposobów i możliwości przezwycięzenia trudnej sytuacji życiowej. Za taką bez wątpienia uznać między innymi należy trudność w przystosowaniu się po opuszczeniu zakładu karnego. Powyższe znajduje odzwierciedlenie w katalogu zjawisk czy zdarzeń, na podstawie których zachodzi uzasadnienie udzielenia wsparcia, o którym mowa we wspomnianej już ustawie z dnia 12.03.2004.

Nadrzędnym celem pomocy społecznej jest wsparcie osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienie im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka. Rolą państwa jest stworzenie podstawowych warunków umożliwiających godną egzystencję. Kiedy warunki bytowe, zarówno materialne, jak i niematerialne ulegają skrajnemu pogorszeniu, państwo powinno udzielić jednostce lub rodzinie wsparcia. Czyni to zwłaszcza przez system pomocy społecznej. Pomoc ta powinna działać w sytuacjach zagrożenia egzystencji oraz obniżenia jakości życia poniżej społecznie akceptowanego minimum. (Szurgacz 1992, s. 75) Warto zaznaczyć, iż pomoc społeczna w swym założeniu ma charakter jedynie tymczasowy i jej celem jest wykształcenie odpowiednich postaw w celu wzmocnienia możliwości rozwiązania trudnych sytuacji życiowych. Olbrzymie znaczenie ma tutaj edukacja osób opuszczających jednostki penitencjarne. Tak jak w przypadku procesu resocjalizacji osoba skazana uczy się poprzez system probacji funkcjonować w swoim środowisku lokalnym, tak w przypadku pomocy społecznej uczą się oni rozwiązywać czy przezwycięzać trudności, z którymi przyszło im się zmierzyć w środowisku rodzinnym. Może to nastąpić jedynie w oparciu o harmonijny rozwój jednostki, jej aktywny udział w podejmowaniu decyzji dotyczących własnego funkcjonowania oraz samodzielność i integrację społeczną na szczeblu lokalnym.

Szczególną rolę w systemie pomocy społecznej pełnią więc pracownicy socjalni. To oni bowiem mając bezpośredni kontakt ze skazanymi, wywierają bardzo duży wpływ na kształtowanie postaw oraz podejmowanie decyzji. Inspirowanie działań oraz pobudzanie społecznej aktywności dla zaspokajania niezbędnych potrzeb życiowych jednostek, rodzin czy nawet grup społecznych stanowi kluczowy element

---

1 Ustawa o Pomocy Społecznej z dn. 12.03.2016 art 2. ust.1

dla rozwiązania kwestii utrudniających prawidłowe funkcjonowanie w środowisku lokalnym. Dla przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym pracownicy socjalni współpracują z innymi instytucjami działającymi w polu tak, czy inaczej rozumianej pomocy. Analizując specyfikę zawodu pracownika socjalnego trudno oprzeć się wrażeniu, iż profesja ta w znacznej części pokrywa się z zawodem wspomnianego już wcześniej kuratora. Jest to bowiem obszar, w którym obydwie instytucje znajdują konieczność współpracy. Warto również zaznaczyć, iż wymagania stawiane pracownikom socjalnym są częściowo tożsame z tymi, charakterystycznymi dla kuratorów sądowych. To w dużej mierze na pracownikach socjalnych spoczywa odpowiedzialność za skuteczność rozwiązywania problemów społecznych lokalnych społeczności.

Umiejętność właściwego rozpoznania sytuacji osób opuszczających zakłady karne ma wręcz esencjonalne znaczenie. Zaplanowanie i podjęcie adekwatnych czynności z wykorzystaniem właściwych metod i technik stanowi istotę pracy socjalnej. Poradnictwo specjalistyczne czy doradztwo w zakresie wykraczającym często poza system pomocy społecznej jest jednym z istotnych narzędzi dla wsparcia osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, wymaga to jednak dużej wiedzy oraz doświadczenia pracowników działających w polu wsparcia osób w problemie. Zawód pracownika socjalnego wymaga szczególnej wrażliwości na niesprawiedliwości i krzywdy społeczne, pożądane są u pracowników socjalnych takie cechy jak życzliwość, empatia, wyrozumiałość, ale też dobra organizacja i umiejętność rozładowywania konfliktów, z którymi w swojej rzeczywistości zawodowej pracownicy socjalni spotykają się niemal każdego dnia. Podobnie, jak w przypadku kuratorów sądowych, i u pracowników socjalnych posiadanie tak zwanych 'miękkich umiejętności' w wielu przypadkach przesądza o skuteczności podejmowanych czynności. Ustalenie trwałego i jednolitego katalogu obowiązków pracowników socjalnych wydaje się niemożliwe. Mnogość i różnorodność problemów środowiska lokalnego wymusza szerokie spektrum działań podejmowanych przez opisywaną grupę zawodową.

W rezultacie wskazuje się cały szereg ról, które obecnie musi wypełniać pracownik socjalny, jest on przede wszystkim organizatorem środowiska lokalnego, animatorem, koordynatorem, społecznikiem, pedagogiem i wychowawcą. Przynosi nie tylko wsparcie potrzebującym, lecz również powoduje ich doskonalenie, dowartościowanie i pozytywne nastawienie do życia i dalszych zmian. (Kawula 1995, s. 27)

Postpenitencjarna pomoc społeczna wymaga od pracowników socjalnych szeregu dodatkowych umiejętności. Stające się beneficjentami systemu pomocy społecznej osoby, które opuściły zakład karny różnią się bowiem zasadniczo od pozostałej grupy klientów. Dzieje się tak głównie za sprawą warunków izolacji penitencjarnej, która wpływa na ogólne postawy i oczekiwania tych osób. Ich rozumienie otaczającej rzeczywistości bardzo często odbiega od ogólnie przyjętej i powoduje konieczność wsparcia w postaci rozmów o charakterze informacyjnym lub rzadziej terapeutycznym. Nieumiejętność zrozumienia wielu obowiązujących w warunkach wolnościowych mechanizmów życia społecznego sprawia, iż praca socjalna z osobami skazanymi jest jedną z trudniejszych. Problem ponownej socjalizacji na poziomie prowadzonej pracy socjalnej potęguje ponadto społeczne postrzeganie

osób karanych. Wizerunek osób wychodzących na wolność w naszym społeczeństwie jest dość jednoznaczny i przekłada się niestety na całość podejmowanych działań. Brak akceptacji dla osób opuszczających zakłady karne, stygmatyzacja oraz ogólna niechęć do współpracy, wyklucza niemal w całości możliwości korzystania z trzeciej metody pracy socjalnej, a więc organizacji społeczności lokalnej. Mając na uwadze trudności oraz często brak woli do działań opartych o pracę w grupie, okazuje się, że jedyną pozostającą metodą pracy socjalnej w tym przypadku jest praca z indywidualnym przypadkiem, której skuteczność nie zawsze w tej sytuacji jest zadowalająca. Analizując tę konkretną grupę klientów systemu pomocy społecznej, nie wolno nam jednak tracić z pola widzenia faktu, iż pomimo swojej przeszłości są oni pełnoprawnymi członkami społeczeństwa i pełnią niejednokrotnie cały szereg ról, ojca, męża, matki, żony, siostry, brata, sąsiada czy wreszcie pracownika. Mając na względzie tak szeroki kontekst funkcjonowania tej grupy klientów, koniecznym jest całościowe spojrzenie na problem pomocy postpenitencjarnej. Z mojego wieloletniego doświadczenia w pracy socjalnej obserwuję brak wystarczającej koordynacji czy spójności oddziaływań w omawianym obszarze. Jak zostało wspomniane powyżej, służba więzienna, kuratorska służba sądowa oraz pomoc społeczna stanowią trzy zasadnicze elementy postpenitencjarnego wsparcia jednostki. Zauważyć jednak należy, iż brakuje odpowiednio ukształtowanej sieci powiązań pomiędzy wskazanymi elementami. Dochodzi wówczas do sytuacji, w której działania poszczególnych instytucji nakładają się na siebie, lub co gorsza wykluczają się wzajemnie. Bardzo istotnym elementem wsparcia osób wychodzących na wolność okazują się być ponadto instytucje działające w polu zatrudnienia oraz organizacje pozarządowe. Rola urzędów pracy w przypadku osób opuszczających zakłady karne jest dokładnie taka sama jak wobec pozostałych osób poszukujących zatrudnienia, jednak znaczenie znalezienia pracy po wyjściu na wolność dla wielu osób ma niejednokrotnie znaczenie decydujące o pozostaniu w warunkach wolnościowych. Nie należy bowiem zapominać, iż w wielu przypadkach osoby skazane nie mogą liczyć na wsparcie bliskich, którzy częstokroć nie mają po prostu takiej możliwości, lub też nie chcą z różnych powodów utrzymywać kontaktów z w/w. Tak więc doradztwo zawodowe, pośrednictwo pracy, organizowanie szkoleń czy staży zawodowych wydawać się może jednymi z działań odmieniających sposób funkcjonowania w warunkach nowej rzeczywistości. Do wskazanych powyżej, zdecydowanie dodać również należy organizacje pozarządowe, których działanie sprowadza się często do pomocy rzeczowej, prawnej, ale również finansowej czy terapeutycznej. Pewnego rodzaju „przewaga” organizacji pozarządowych polega na możliwości relatywnie szybkiego dostosowywania się do zachodzących zmian społecznych, co w dużej mierze wynika wprost z mniej skomplikowanej struktury wewnętrznej oraz możliwości stosowania znacznie prostszych procedur formalno- prawnych.

Mając na uwadze bardzo daleko idącą specyfikę pracy z osobami opuszczającymi zakłady karne, wskazać należy w tym momencie konieczność indywidualnego podejścia do każdej z osób. Wśród osób skazanych znajdują się bowiem ci skazani za przestępstwa o bardzo groźnym charakterze, jak zabójstwa czy przestępstwa na tle seksualnym, ale też również sprawcy mniej niebezpiecznym charakterze, jak na przykład dłużnicy alimentacyjni czy osoby karane za kradzieże.

Ogólną liczbę skazanych objętych na przestrzeni ostatnich trzech lat wsparciem ośrodków pomocy społecznej w Polsce, z podziałem na województwa przedstawiają poniższe tabele.

WOJEWÓDZTWO		TRUDNOŚCI W PRZYSTOSOWANIU DO ŻYCIA PO ZWOLNIENIU Z ZAKŁADU KARNEGO		
		LICZBA RODZIN – OGÓŁEM	LICZBA RODZIN – NA WSI	LICZBA OSÓB W RODZINACH
1		2	3	4
dolnośląskie	1	877	196	1 269
kujawsko-pomorskie	2	860	250	1 228
lubelskie	3	745	352	1 212
lubuskie	4	553	189	743
łódzkie	5	1 055	281	1 465
małopolskie	6	676	299	1 003
mazowieckie	7	1 276	385	1 827
opolskie	8	313	110	419
podkarpackie	9	443	247	687
podlaskie	10	405	112	566
pomorskie	11	755	249	1 100
śląskie	12	1 224	228	1 917
świętokrzyskie	13	550	206	757
warmińsko-mazurskie	14	836	293	1 083
wielkopolskie	15	1 146	377	1 697
zachodniopomorskie	16	692	234	986
RAZEM		12 406	4 008	17 971

dane Ministerstwa Pracy, Rodziny i Polityki Społecznej za rok 2018

WOJEWÓDZTWO		TRUDNOŚCI W PRZYSTOSOWANIU DO ŻYCIA PO ZWOLNIENIU Z ZAKŁADU KARNEGO		
		LICZBA RODZIN – OGÓŁEM	LICZBA RODZIN – NA WSI	LICZBA OSÓB W RODZINACH
1		2	3	4
dolnośląskie	1	962	217	1368
kujawsko-pomorskie	2	974	291	1367
lubelskie	3	795	341	1402
lubuskie	4	675	214	932
łódzkie	5	1 164	307	1 614

małopolskie	6	704	292	1 069
mazowieckie	7	1 408	456	2 375
opolskie	8	379	135	536
podkarpackie	9	488	263	789
podlaskie	10	416	107	585
pomorskie	11	810	250	1 160
śląskie	12	1 352	237	2 130
świętokrzyskie	13	532	211	780
warmińsko-mazurskie	14	923	296	1 228
wielkopolskie	15	1 301	380	2 001
zachodniopomorskie	16	750	266	1 113
RAZEM		13 633	4 263	20 469

dane Ministerstwa Pracy, Rodziny i Polityki Społecznej za rok 2017

WOJEWÓDZTWO		TRUDNOŚCI W PRZYSTOSOWANIU DO ŻYCIA PO ZWOLNIENIU Z ZAKŁADU KARNEGO		
		LICZBA RODZIN – OGÓŁEM	LICZBA RODZIN – NA WSI	LICZBA OSÓB W RODZINACH
1		2	3	4
dolnośląskie	1	1 101	256	1 625
kujawsko-pomorskie	2	994	276	1 418
lubelskie	3	887	343	1 600
lubuskie	4	754	230	1 089
łódzkie	5	1 289	336	1 849
małopolskie	6	756	261	1 145
mazowieckie	7	1 640	502	2 413
opolskie	8	418	148	561
podkarpackie	9	519	278	804
podlaskie	10	453	105	616
pomorskie	11	963	319	1 427
śląskie	12	1 661	282	2 758
świętokrzyskie	13	668	262	964
warmińsko-mazurskie	14	1 041	302	1 367
wielkopolskie	15	1 341	438	2 096
zachodniopomorskie	16	907	321	1 316
RAZEM		15 402	4 659	23 049

dane Ministerstwa Pracy, Rodziny i Polityki Społecznej za rok 2016

Zmniejszająca się liczba osób skazanych objętych wsparciem systemu pomocy społecznej w naszym kraju daje większe szanse na bardziej efektywne wykorzystanie narzędzi mających na celu pomoc w procesie powtórnej socjalizacji. Nastąpić to powinno przy znacznie większej współpracy wszystkich wspomnianych w niniejszym artykule podmiotów. Obecna pomoc, choć niejednokrotnie bardzo skuteczna, realizowana jest w większości przypadków przez poszczególne podmioty niemal wyłącznie w oparciu o ich własne wytyczne i działania statutowe.

Warto byłoby zastanowić się nad uwzględnieniem pewnych zmian już na etapie kształcenia przyszłych kadr wymiaru sprawiedliwości oraz systemu pomocy społecznej, uwzględniając element współpracy poszczególnych instytucji działających w procesie zmiany jednostki w jej społeczności lokalnej. O ile, jak już zostało wspomniane powyżej relacje pomiędzy osobami opuszczającymi zakłady karne a osobą organizującą wsparcie mają fundamentalne znaczenie dla procesu pomocy, to nie mniej istotnymi wydają się być relacje pomiędzy podmiotami kooperującymi w tym procesie. Idzie tu nie tylko o pracowników służby więziennej, kuratorów sądowych czy pracowników socjalnych, ale też pracowników urzędów pracy, pedagogów, psychologów, przedstawicieli policji oraz wszystkich innych zaangażowanych w pomoc jednostce w sytuacji kryzysowej. O ile zasygnalizowanie konieczności i znaczenia takiej współpracy mogłoby mieć miejsce na etapie kształcenia poszczególnych zawodów, to zawężenie tego zagadnienia czy wymiana poglądów funkcjonariuszy służby więziennej, kuratorów sądowych oraz pracowników socjalnych powinna mieć miejsce w ramach regularnie organizowanych spotkań reprezentantów wielu instytucji działających w polu szeroko rozumianej pomocy. Jak wynika z poczynionych przeze mnie na przestrzeni wielu lat obserwacji, spotkania takie, jeżeli w ogóle są organizowane, to następują niemal jedynie przy okazji omawiania lub zmiany sposobu rozwiązywania poszczególnych kwestii społecznych na poziomie samorządu. Budowa pewnego rodzaju wspólnej strategii wobec dozorowanych – klientów ułatwia przezwyciężenie trudności nie tylko jednostce w problemie, ale także wszystkim tym, którzy pracują na rzecz jego rozwiązania.

Bibliografia

- Baładynowicz A., (2006). *Probacja. Resocjalizacja z udziałem społeczeństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer SA.
- Czapów C., (1978). *Wychowanie resocjalizujące. Elementy metodyki i diagnostyki*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Dykcik W., (1988). *System wspomagania społecznego rodzin niewydolnych wychowawczo*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Gromek K., (2002). *Kuratorzy sądowi. Komentarz do ustawy z 27 lipca 2001*. Warszawa: Wydawnictwo LexisNexis Polska.
- Kawula S., (1995). *Pedagogika społeczna jako przedmiot studiów*. Olsztyn–Gdańsk: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Ustawa, Kodeks Karny Wykonawczy z dn. 06.06.1997
- Ustawa o Pomocy Społecznej z dn. 12.03.2004
- Szurgacz H., (1992). *Wstęp do prawa pomocy społecznej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Summary

Widely understood support for these who are leaving prisons has always been more significant when it comes to the risk of committing other crimes and as a result coming back to the jail. We might be sure that without cooperation of professional institutions in the field of safety, the process of re-adaptation to local community is likely to be unsuccessful. This, in turn can be seen as the defeat of not only the institutions taking part in the whole process but the defeat of the whole society as well. The significant role is played by the organizations that deal with social problems in order to make individuals, families and even whole communities safer. As far as convicts are concerned, penal institutions, probation institutions and social welfare centers are the organizations of exceptional meaning.